

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Sustainable
Development
Goals

international social science council

Összefoglalás

Társadalom- tudományi Világ- jelentés

2016 | Fellépés az egyenlőtlenségekkel szemben: Az igazságos világhoz vezető utak

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

UNESCO
Publishing

Institute of
Development Studies

international social science council

Összefoglalás

Társadalom- tudományi Világ- jelentés

**2016 | Fellépés az egyenlőtlenségekkel szemben:
Az igazságos világhoz vezető utak**

Az összefoglaló magyar nyelvű változatának megjelenését az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság tette lehetővé.

A jelentés megvalósulását a Svéd Nemzetközi Fejlesztési Együttműködési Ügynökség (International Development Cooperation Agency, Sida) támogatta.

Az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO, 7, place de Fontenoy, 75352 Párizs 07 S P, Franciaország) és a Társadalomtudomány Nemzetközi Tanácsának (International Social Science Council, ISSC, 1, rue Miollis, 75352 Párizs Cedex 15, Franciaország) közös kiadványa.

© ISSC, Fejlődési Tanulmányok Intézete (Institute of Development Studies, IDS) és UNESCO, 2016

Ez a dokumentum nyílt hozzáférésű (Open Access) kiadvány, amelyre az Attribution-ShareAlike 3.0 IGO (CC-BY-SA 3.0 IGO) licenc vonatkozik (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/>). A felhasználók e kiadvány tartalmának felhasználásával magukra nézve kötelezőnek ismerik el az UNESCO Open Access Repository felhasználási szabályait (<http://www.unesco.org/open-access/terms-use-ccbysa-en>).

A kiadványban alkalmazott megnevezések és a témák tárgyalása az UNESCO, az ISSC és az IDS részéről nem minősül véleménynyilvánításnak bármely ország, terület, város vagy térség, vagy azok hatóságainak jogi helyzetére, vagy országhatárainak vagy határainak megállapítására vonatkozóan.

A **Társadalomtudományi Világjelentés (2016)** szerkesztői a cikkek kiválasztásáért és bemutatásáért felelősek. Minden szerző maga felel a cikkében foglalt tényekért és az azokban kifejezett véleményekért, amelyek nem szükségszerűen egyeznek az UNESCO, az ISSC és az IDS véleményével, és semmire nem kötelezik ezen intézményeket.

A **Társadalomtudományi Világjelentés (2016)** közös erőfeszítés eredménye, amely sokak támogatásának és hozzájárulásának köszönhetően jött létre. Finanszírozása a következő szervezetek nagylelkű támogatásának köszönhetően valósult meg: a Svéd Nemzetközi Fejlesztési Együttműködési Ügynökség (Swedish International Development Cooperation Agency, Sida), az UNESCO (az ISSC-vel kötött keretmegállapodása részeként), a Svájci Fejlesztési és Együttműködési Ügynökség (Swiss Agency for Development and Cooperation, SDC), valamint az Európai Tudományos Alapítvány (European Science Foundation, ESF), a Holland Tudományos Kutatási Szervezet (Netherlands Organisation for Scientific Research, NWO), a Norvég Kutatási Tanács (Research Council of Norway), a Riksbankens Jubileumsfond és a Svéd Kutatási Tanács (Swedish Research Council).

Szerkesztők

A jelentés szerkesztői (IDS): Melissa Leach, John Gaventa, Patricia Justino

A jelentés szerkesztője (ISSC): Mathieu Denis

Az ISSC főtanácsadója: Françoise Caillods

Kutató, az IDS jelentés vezetője:

Bruno Martorano

Az ISSC jelentés vezetője: Lizzie Sayer

Tudományos tanácsadó bizottság

Alberto Martinelli (elnök)

Elisa Reis (elnökhelyettes)

Seyla Benhabib

Joshua Castellino

John Crowley (megfigyelő)

Mathieu Denis (hivatalból)

Juliana Martinez Franzoni

Achille Mbembe

Adebayo Olukoshi (megfigyelő)

Jamie Peck

Ingrid Schoon

Ismail Serageldin

Olive Shisana

Joseph Stiglitz

Michel Wieviorka

Jijiao Zhang

A **Társadalomtudományi Világjelentés (2016)** című dokumentumot az ISSC és IDS készítette, és az UNESCO-val közösen jelentette meg.

Címlapfotó: © Suso33. Minden jog fenntartva. AUSENCIAS („Távollétek”), Suso33 (Logroño, Spanyolország, 2008)

E kép harmadik fél általi, részben vagy egészben történő felhasználása, valamint részben vagy egészben történő kereskedelmi célú továbbadása a Suso33 Studio előzetes engedélyéhez kötött, amelyet az info@suso33.com címre küldött e-mailben kell kérni

Grafikai tervezés, címlaptervezés és tipográfia: Corinne Hayworth

Illusztrációk:

3. o.: © JR-ART.NET. *28 Millimètres, Women are Heroes (28 milliméter. A nők hősök).* Akció Kiberia nyomornegyedében, általános kép, JR (Nairobi, Kenya, 2009). E kép harmadik fél általi, részben vagy egészben történő felhasználása, valamint részben vagy egészben történő kereskedelmi célú továbbadása a JR előzetes engedélyéhez kötött.

7. o.: © Margie Savage. Street art; alkotó: iRG (Berlin, Németország, 2015)

9. o.: © Icy and Sot. *COLOUR RAIN (SZÍNES ESŐ),* Icy and Sot (New York, USA, 2013)

11. o.: © Ernest Zacharevic. Minden jog fenntartva. Street art; alkotó: Ernest Zacharevic (Georgetown, Penang, Malajzia, 2012). A kép használata kizárólag e kiadvány jelen kiadásában engedélyezett. E kép harmadik fél általi, részben vagy egészben történő felhasználása, valamint részben vagy egészben történő kereskedelmi célú továbbadása Ernest Zacharevic előzetes engedélyéhez kötött.

13. o.: © Chadi Ilyass. *SAHBI („Barátom”),* Daniel Eime (Rabat, Marokkó, 2016)

A teljes jelentés online elérhető a következő linken: en.unesco.org/wssr2016. A jelentés nyomtatott formában az UNESCO Publishingnél elérhető: http://publishing.unesco.org/details.aspx?&Code_Livre=5160&change=E

A jelentéssel kapcsolatban további információ az ISSC-nél érhető el: www.worldsocialscience.org

A jelentésre a következő formában lehet hivatkozni: ISSC, IDS és UNESCO (2016): *Társadalomtudományi Világjelentés (2016). Fellépés az egyenlőtlenségekkel szemben. Az igazságos világhoz vezető utak*, UNESCO Publishing, Párizs.

Az összefoglaló magyar nyelvre történő fordítását és lektorálását az AMPLEXOR Magyarország Kft. készítette; szakmailag lektorálta: Prof. Dr. Miszlivetz Ferenc.

Szerkesztés, tördelés: Duna-Mix Kft.

Bevezetés és a főbb megállapítások

A társadalomtudomány fellép az egyenlőtlenségekkel szemben

A 2008-as gazdasági válság és hosszan tartó hatásai, az úgynevezett „arab tavasz” megmozdulásai, a mexikói éhséglázadások és az Occupy mozgalom azon fejlemények közé tartoznak, amelyek hatására a 21. század második évtizedében a globális politika napirendjére visszakerült az egyenlőtlenség kérdése. Különböző értékelések jutottak arra a következtetésre, hogy 2015-ben a világon a háztartások vagyonának csaknem felét a globális népesség 1%-a birtokolta¹, és hogy a 62 leggazdagabb személy összesen annyi vagyonnal rendelkezett, mint az emberiség szegényebb fele².

Ez a jelentés arra a következtetésre jut, hogy az egyenlőtlenség – ha nem kezelik megfelelően – veszélyeztetheti a gazdaságok, társadalmak és közösségek fenntarthatóságát. A jelentés emellett érvel, hogy az igazságosabb társadalmak kialakításához jobban meg kell értenünk az egyenlőtlenséget, valamint a gazdasági egyenlőtlenség és az egyenlőtlenség egyéb formái (például a nemek közötti egyenlőtlenség, vagy az oktatás és az egészség területén megmutatkozó egyenlőtlenség) közötti összefüggéseket.

Azonosítja azokat a területeket, ahol az egyenlőtlenség társadalomtudományi kutatásában hiányosak az adatok. Kijelenti, hogy az egyenlőtlenség mértékét csökkentő, ésszerű szakpolitikák kialakításához az egyenlőtlenséget vizsgáló ésszerű társadalomtudományi kutatásokba kell beruházunk, ezeket kell fejlesztenünk.

Röviden: túlságosan sok országról mondható el, hogy túlságosan keveset fektet be annak kutatásába, hogy az egyenlőtlenség milyen hosszú távú hatással van gazdaságukra, társadalmukra és közösségeikre.

E jelentés az egyenlőtlenség hét dimenzióját vizsgálja, kitérve arra, hogy kölcsönhatásukkal hogyan formálják az emberek életét, az egyenlőtlenség ördögi körét kialakítva. Az egyenlőtlenségeket nem csupán a bevétel és a vagyon szempontjából kell megérteni és kezelni; létezik gazdasági, politikai, társadalmi, kulturális, környezeti, térbeli és a tudásban fennálló egyenlőtlenség is.

Pozitív fejlemény, hogy 1992 óta ötszörösére nőtt az egyenlőtlenséggel és a társadalmi igazságossággal foglalkozó tudományos publikációk mennyisége. Az egyenlőtlenség témakörében több nemzetközi jelentés és könyv jelent meg, többek között olyanok is, amelyek nemzetközi bestsellerek lettek. Azonban sok kutatás kell még ahhoz, hogy megértsük az egyenlőtlenségre jellemző trendeket és átlássuk, hogy hogyan fordíthatnánk meg őket. Ehhez másféle, jóval interdiszciplinárisabb kutatásokra van szükség. Ha ezt nem tesszük meg mihamarabb, az egyenlőtlenségek következtében pusztán üres szólam marad a fenntartható fejlődési célok több területet érintő, 2030-ig elérendő célja, miszerint „senkit nem hagyunk magára”.

Ez a jelentés arra buzdítja a kormányokat, hogy a továbbiakban megfelelő mértékben eszközöljenek befektetéseket a társadalomtudományi kutatások terén. Kimondja, hogy ha komolyan vesszük az egyenlőtlenség kérdését, akkor komoly társadalomtudományi kutatásokra van szükség, amelyek azt vizsgálják, hogy az egyenlőtlenség milyen hosszú távú hatással van az emberek életére. Súlyosan megfizetjük annak az árát, ha nem ruházunk be eleget és nem teszünk elegendő kapacitást elérhetővé az egyenlőtlenséget vizsgáló társadalomtudományi kutatások tekintetében.

A gazdasági egyenlőtlenség újabban tapasztalható erősödése láthatólag az 1980-as és az 1990-es években indult meg, amikor a nyugati országokban dominánssá vált a neoliberális paradigma.

1. Credit Suisse. 2015. Global Wealth Report. Zurich, Switzerland, Credit Suisse AG Research Institute

2. Oxfam. 2016. An Economy for the 1%, briefing paper. Oxfam, Oxford.

Később – a gazdaság globalizációja és finanszírozása során, amely a keleti blokk széthullása után következett be – e paradigma fokozatosan elterjedt a világ más részein is. E váltás alapja az az elgondolás volt, hogy a piaci erők által generált növekedés előnyei előbb-utóbb a társadalom szegény és kiszolgáltatott tagjaihoz is „leszivárognak”. Ez az elképzelés azonban nem valósult meg nagy léptékben. Jóllehet gazdaságaik liberalizációja után több országban (fejlett és feltörekvő országban egyaránt) nagymértékű gazdasági fejlődés volt tapasztalható, az országokon belül az egyenlőtlenség – és különösen a jövedelmi egyenlőtlenség – gyorsan nőtt.

Az S.1. ábra azt mutatja, hogy az utóbbi három évtizedben jelentős mértékben nőtt a jövedelmi egyenlőtlenség egyes északi országokban, például az USA-ban, az Egyesült Királyságban és Kanadában. A jövedelmi egyenlőtlenség mértéke jelentősen nőtt azokban az országokban is, ahol az 1980-as évek előtt még alacsony volt (például Svédországban). A feltörekvő gazdaságokra vonatkozó adatok hiányosabbak, az idősorok rövidebbek, de az látható, hogy például Kolumbiára, Brazíliára és Indiára még az északi országokénál is nagyobb mértékű jövedelmi egyenlőtlenség jellemző. A világon jelenleg Dél-Afrikában tapasztalható a legnagyobb mértékű jövedelmi egyenlőtlenség, annak ellenére, hogy az utóbbi években csökkenés volt megfigyelhető.

Az egyenlőtlenség növekedéséből következő károknak és veszélyeknek a legmagasabb szinteken is tudatában vannak. 2015. szeptember 25-én az ENSZ Közgyűlése elfogadta a fenntartható fejlődési célokat, amelyek a szegénység felszámolását, a környezeti változás kezelését, valamint az egyenlőtlenség és az igazságtalanság visszaszorítását célozzák egy új fenntartható fejlődési program keretében, amely elkötelezte magát amellett, hogy „senkit nem hagyunk magára.”

Az egyik konkrét cél (a 10. cél) „az országok közötti és az országokon belüli egyenlőtlenségek csökkentése”. Több

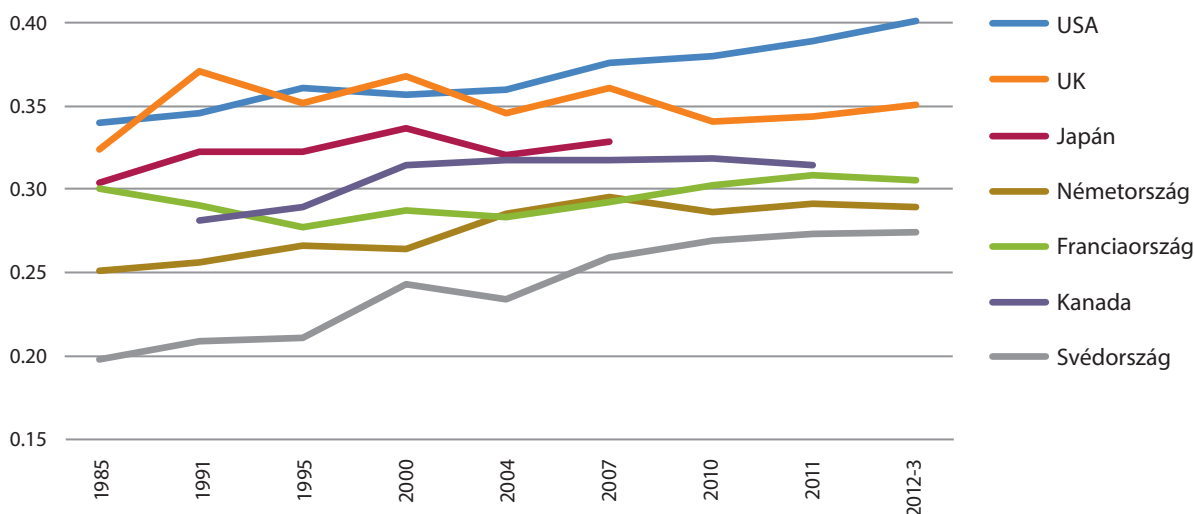
más fenntartható fejlődési cél mondja ki, hogy 2030-ig csökkenteni kell az egyenlőtlenségeket és elő kell mozdítani a társadalmi befogadást.

A jelentés céljai

A jelentés hat célja tehát a következő:

- A gazdasági egyenlőtlenség jelensége mögé tekintve megvizsgálja az egyenlőtlenség számos dimenziója közötti kölcsönhatásokat. Ez az oka annak, hogy a jelentés sok helyütt „egyenlőtlenségek”-re, nem pedig egyszerűen az „egyenlőtlenség”-re hivatkozik;
- Dokumentálja az egyenlőtlenség terén több országban és a világ valamennyi régiójában mutatkozó trendeket, valamint adatokat és információkat nyújt a kevésbé kutatott nemzetekről (például afrikai és ázsiai alacsony jövedelmű országok);
- Elemzi az egyenlőtlenség különböző országokban és régiókban, valamint az emberek különböző csoportjai tekintetében megmutatkozó következményeit;
- Az egyenlőtlenségek mértékének csökkenését célzó stratégiákat határoz meg;
- Számos társadalomtudományi területről (például a gazdaságtudományok, a politikatudomány, a szociológia, a pszichológia, az antropológia, a jogtudomány és a fejlesztési tanulmányok területéről), valamint más tudományágakból és a tudományos életen kívüli területekről származó információkkal, multidiszciplináris módszerekkel segíti elő az egyenlőtlenség kutatását;
- Azonosítja a nagyobb ismeretbeli hiányosságokat, és javaslatot tesz az egyenlőtlenségről folytatott kutatás globális menetrendjére.

S.1 ábra: A Gini-együttható alakulása a fejlett gazdaságokban, 1985–2013

Forrás: OECD Income Distribution Database.

Átfogó elemzési keretrendszer

A jelentés felismeri, hogy a szegénység, az egyenlőtlenség és a társadalmi igazságosság szorosan összefügg. Jóllehet az elemzés középpontjában az egyenlőtlenség áll, foglalkozik a szegénységgel, méltánytalansággal és igazságtalansággal kapcsolatos problémákkal, valamint az e problémákra adott reakciókkal is.

A jelentés az egyenlőtlenség hét dimenzióját tárgyalja. Ezek lehetséges szerkezeit különböző kontextusban tanulmányozza:

- gazdasági egyenlőtlenség: a jövedelmi szintek, az eszközök, a vagyon és a tőke, az életszínvonal és a foglalkoztatás terén fennálló különbségek;
- társadalmi egyenlőtlenség: a népességcsoportok társadalmi státusza közötti különbség, valamint az oktatási, az egészségügyi, az igazságszolgáltatási és a szociális védelmi rendszerek működésében fennálló különbségek;
- kulturális egyenlőtlenség: a nemek, fajok, etnikai hovatartozáson, valláson, fogyatékoságon vagy egyéb csoportidentitáson alapuló diszkrimináció;
- politikai egyenlőtlenség: különbség az egyének és csoportok arra való lehetőségében, hogy a politikai döntéshozatali folyamatokra hatást gyakoroljanak, hogy élvezzék e döntések pozitív hatásait és hogy politikailag fellépjenek;
- térbeli egyenlőtlenség: a központi és perifériákon elhelyezkedő területek, a városi és vidéki térségek, valamint a változatos és kevésbé változatos erőforrásokkal rendelkező régiók közötti térbeli és regionális különbségek;
- környezeti egyenlőtlenség: a természeti erőforrásokhoz való hozzáférésben és a kiaknázásukból származó előnyök kihasználásában fennálló egyenetlen eloszlások; az szennyezésnek és kockázatoknak való kitettség; az ilyen jellegű veszélyekhez való alkalmazkodás lehetőségében mutatkozó különbségek;
- a tudás terén fennálló egyenlőtlenség: a tudás különböző forrásaihoz és formáihoz való hozzáférhetőségben, valamint ezek gyarapításában

fennálló különbségek, és e különbségek következményei.

E jelentés az egyenlőtlenség e hét dimenzióját tárgyalja; több jellegzetes dinamikát ír le, és olyan elemzést végez, amely túlmutat számos mai tanulmányon.

Miért van szükség az egyenlőtlenségről szóló új jelentésre?

Az utóbbi évtizedben több fontos tanulmány – amelyek közül több bestseller lett – erősítette meg, hogy az egyenlőtlenség bizonyos dimenziói olyan méreteket öltenek, amelyekre az utóbbi évtizedekben nem volt példa. A jelentés a már meglévő szakirodalmat egészíti ki azzal, hogy több ponton pótol nagyobb hiányosságokat. Az egyik ilyen hiányosság, hogy az újabban megjelent tanulmányok túlságosan kevés figyelmet fordítanak az egyenlőtlenség nem-gazdasági formáira, vagy ha tudomásul is veszik a többi dimenziót (például az oktatásban, az egészségben vagy a nemek között fennálló egyenlőtlenséget), általában ezek közül egyre összpontosítanak, és nem foglalkoznak a köztük lévő kölcsönhatásokkal. Ha az egyenlőtlenségkutatást ily módon specializált alterületekre osztjuk, akkor figyelmen kívül hagyjuk azt, hogy a társadalomtudományok, valamint az interdiszciplináris megközelítés milyen sokféleképpen mozdíthatná elő a kutatást. További hiányosság, hogy a kutatás a számszerűsíthető mutatókra fókuszál, mégpedig a kvantitatív és kvalitatív módszereket kombináló elemző megközelítések rovására. A számszerűsíthető adatok előnyben részesítése szorosan összefügg azzal, hogy a fókusz azokra az országokra és régiókra helyeződik, amelyek vonatkozásában megbízható adatok állnak rendelkezésre (ezek általában az OECD-országok), azon országok rovására, amelyek esetében nem áll rendelkezésre hasonlóan megbízható statisztika és adatbázis (ezek jellemzően közepes jövedelmű országok). Végezetül hozzá kell tenni, hogy az egyenlőtlenséget vizsgáló tanulmányok és jelentések általában nem vetnek fel az adott kontextushoz igazított lehetséges megoldásokat és válaszlehetőségeket, amelyek segíthetnének a méltányosabb jövő felé vezető út felvázolásában.

Olvasóközönség

A jelentést készítői többféle olvasóközönségnek szánták. A dokumentum az egyenlőtlenséget tanulmányozó hallgatók és szakemberek számára naprakész áttekintést ad a nagy hatást gyakorló megközelítésekről és adatokról, valamint a több országból és a világ valamennyi régiójából származó multidiszciplináris információkkal átfogó képet fest az egyenlőtlenségek jelenlegi formájáról. A jelentés a fejlett és fejlődő országokban működő döntéshozók, politikai döntéshozók és szakemberek számára több fontos megállapítást is megfogalmaz, valamint elemzést ad az egyenlőtlenségek kapcsán világszerte kialakított és alkalmazott főbb szakpolitikai megoldásokról és válaszlehetőségekről. A társadalomtudományi kutatást szervező, finanszírozó és értékelő kutatási tanácsok és ügynökségek számára – bárhol működjenek is – a jelentés egy, a következő évtizedre javasolt kutatási menetrendet tartalmaz. A civil társadalom képviselői és a társadalomtudományi ismeretek valamennyi potenciális felhasználója (ideértve a nem kormányzati szervezeteket és az egyéb szervezeteket, a médiát és a közvéleményt) pedig az egyenlőtlenség különböző szinteken és a világ különböző részein tapasztalható egyes következményeit vizsgáló tanulmányokat, valamint az egyenlőtlenség lehetséges jövőjét tárgyaló előretekinthető tanulmányokat talál a dokumentumban.

Fellépés az egyenlőtlenségekkel szemben: az igazságos világhoz vezető utak – főbb megállapítások

„Elkötelezzük magunkat amellett, hogy senkit sem hagyunk magára.” Az Agenda 2030 preambuluma

„Az egyenlőtlenség napjaink egyik legnagyobb kihívása. ... A tavalyi dokumentumban a lista második helyén helyezkedett el, de hálózatunk szakértői most már a 2015-ös év legjelentősebb trendjének tartják.” World Economic Forum Outlook on the Global Agenda 2015 (A Világgazdasági Fórum áttekintése a globális menetrendről, 2015)

„A terjedő szélsőséges egyenlőtlenség mindannyiunk problémája.” Winnie Byanyima, Oxfam International

A kormányokat, a vállalatokat, a civil társadalom vezetőit és a polgárokat az egész világon foglalkoztatja a növekvő egyenlőtlenség, valamint az, hogy mit lehet tenni ellene. Az egyenlőtlenség mértékének csökkentése mindenekelőtt méltányosság és társadalmi igazságosság kérdése. Kulcsfontosságú szerepet játszik továbbá a szélsőséges szegénység felszámolásában, a fenntarthatóságot célzó változtatások előmozdításában, a társadalmi fejlődés elősegítésében, a konfliktusok és az erőszak enyhítésében, valamint a fenntartható és befogadó kormányzás kialakításában. A következő néhány év kritikus fontosságú lesz. Ebben az időszakban a társadalomtudományoknak – együttműködve azokkal a szereplőkkel, akik már felemelték a hangjukat – fokozniuk kell az egyenlőtlenség kezelésére és visszaszorítására tett erőfeszítéseiket. Itt az idő.

Főbb megállapítások

- A gazdasági és politikai hatalom egyre kevesebbek kezében koncentrálódik. Ez veszélyeztetheti a növekedést, a társadalmi kohéziót és az egészséges demokráciákat;
- A 21. század első évtizedében a globális gazdasági egyenlőtlenség mértéke csökkent, elsősorban annak köszönhetően, hogy többek között Kínában és Indiában sikerült visszaszorítani a szegénységet. E kedvező trend azonban megfordulhat, ha az országokon belül tovább erősödik az egyenlőtlenség;
- Az egyenlőtlenségek mértékének csökkentése az emberi jogok és az igazságosság szempontjából követelmény, és az egyéb globális prioritási területeken (például a környezeti fenntarthatóság, a konfliktusrendezés és a migráció terén) elérendő sikerek elengedhetetlen feltétele;
- Az egyenlőtlenségeket nemcsak a jövedelem és a vagyon kontextusában kell értelmezni és kezelni. Az egyenlőtlenségek hét fő dimenziója – a gazdasági, a politikai, a társadalmi, a kulturális, a környezeti, a térbeli és a tudás terén fennálló egyenlőtlenség – közötti kölcsönhatás formájában mutatkoznak meg;
- Az utóbbi években egyes országok sikeresen csökkentették az egyenlőtlenségek mértékét, vagy legalább megállították azok növekedését. A többrétű egyenlőtlenségek kezeléséhez a különböző területeken végrehajtott egyidejű, integrált szakpolitikai fellépések van szükség. Nincs olyan megoldás, amely minden helyzetben alkalmazható lenne;
- Az egyenlőtlenségekre adott válaszlépéseknek tekintettel kell lenniük az egyenlőtlenségeket alakító sajátos történelmi örökségre és mélyen gyökerező kulturális szokásokra, valamint kezelniük kell ezeket;
- Bár az egyenlőtlenségek mértékének csökkentése mindenhol fontos, egyértelmű, hogy a cselekvés szempontjából a legszegényebb szubzaharai-afrikai országok élveznek elsődleges prioritást. Ez az a régió, ahol – amennyiben az egyenlőtlenségek mértéke magas marad – a következő évtizedekben koncentrálódik majd a szegénység;
- A polgárok közös fellépése lehetővé teszi az egyenlőtlenségek innovatív úton történő megoldásait, amelyek aztán inkluzív szakpolitikai újításokat ösztönözhetnek;
- A nagyobb egyenlőséghez vezető utakról való tájékoztatáshoz egy interdiszciplináris, több szinten működő, globálisan inkluzív kutatási menetrend felé történő lépésváltásra van szükség.

I. rész

Jelenlegi trendek az egyenlőtlenségek terén

Az egyenlőtlenség kérdése – amelyre évtizedeken keresztül nem fordítottak figyelmet – ma előkelő helyet foglal el a kutatási és szakpolitikai napirenden. Az új adatok, valamint a már meglévő adatok ismételt elemzései azt mutatják, hogy több iparosodott és fejlődő országban jelentős mértékben nőtt a jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenség, és az egyenlőtlenség változatlan (bizonyos esetekben növekvő) mértéke megkérdőjelezi a gazdasági fejlődésről alkotott fő modelljeink fenntarthatóságát.

A globális egyenlőtlenségek kialakulása – eltérő trendek

Az egyéni életszínvonalban mutatkozó globális egyenlőtlenség – vagyis a teljes emberi népesség tagjai közötti egyenlőtlenség – az utóbbi évtizedekben csökkent, de továbbra is igen magas. E pozitív trend javarészt az országok közötti egyenlőtlenség csökkenésének tulajdonítható, és azután következett be, hogy Kína és India gyors gazdasági növekedésen ment keresztül. Ugyanakkor számos országban nőtt az országon belüli gazdasági egyenlőtlenség, és emiatt mára fennáll annak a veszélye, hogy a globális egyenlőtlenségre jellemző csökkenő tendencia megfordul.

Különböző szinteken számos hajtóerő működik, amelyek egymással kölcsönhatásban alakítják a világ különböző régióiban és országaiban jelenleg fennálló egyenlőtlenség mértékét és formáját. Ilyenek többek között a globális szinten működő folyamatok, például a finanszírozás és a kereskedelem rendjében végbemenő változások, a piaci korlátozásokat szabályozó, valamint az egészséghez és az oktatáshoz való hozzáférést meghatározó nemzeti szabályozások csökkentése vagy hiánya.

A gazdasági egyenlőtlenség terén érzékelhető trendek értelmezése

A globalizáció kontextusában megfigyelhető, hogy bizonyos országokban a megfelelő változásmenedzsment elősegítette, hogy az ázsiai feltörekvő gazdaságok utolérjék a fejlett országok

gazdaságát, és ezáltal a világ legnépesebb országai közül egyesekben csökkent a szegénység mértéke. E folyamat hatására megjelent az új globális középosztály, amely profitált a fejlődő országokban megfigyelhető reálbér-növekedésből. Ugyanakkor az 1980-as évek óta bevezetett, a gazdasági liberalizációt célzó intézkedések következtében nőtt az egyenlőtlenség, és a növekedés pozitív hatásai egyenetlenül oszlanak el.

E folyamatok egybeestek a közepes jövedelműek reálbérének stagnálásával, amely a fejlett országokban az 1990-es évek óta volt tapasztalható. Az utóbbi három évtizedben emelkedett a felső 1%-ba eső keresők bevétele, és a pénzügyi tőke a jövedelemből származó bevételhez képest egyre fontosabb szerepet játszik. Ez vezetett oda, hogy a vagyon egy szűk elit kezében koncentrálódott. Ennek következtében nőtt az egyenlőtlenség, különösen a fejlett országokban.

A globalizáció, a liberalizáció és a finanszírozás egybeesett a helyi, nemzeti és regionális szinten tapasztalható általános változásokkal, aminek következtében az egyenlőtlenség terén különböző trendek jelentek meg. Egy adott országban az egyenlőtlenségek általában egyenetlenül oszlanak meg: az egyes régiókban, a városi, a városkörnyéki és a vidéki területeken más-más intenzitással jelentkeznek. Az egyenlőtlenségek mértékére és újratermelődésére a történelem, a kultúra és a normák összessége is hat, amely sok esetben fenntartja, mi több, súlyosbítja a nemet, a fajt, a társadalmi osztályon, a kasztot, az etnikai hovatartozáson, a fogyatékonyságon és az egyéb különbségeken alapuló társadalmi kirekesztést.

„A világ tíz leggyorsabban fejlődő országa közül hét Afrikában található. Ez a növekedés azonban a gazdaság bizonyos ágazataiban és az egyes országokon belül bizonyos földrajzi területeken összpontosul, és pozitív hatásait az emberek nem élvezik széles körben.” (Adesina)

Az egyenlőtlenség hatásainak megértése: ami a számok mögött van

E trendek megértéséhez magát az egyenlőtlenséget és annak dimenzióit – a gazdasági, társadalmi, kulturális, térbeli, környezeti és a tudás terén fennálló egyenlőtlenséget – kell megértenünk. A diszkrimináció és az igazságtalanság egyszerre több dimenzióban is megjelenhet, mégpedig más-más módon és más-más kontextusban. A társadalmi normák, értékek és kulturális szokások továbbra is hatással vannak az egyenlőtlenségek szintjére, valamint arra, hogy az egyének hogyan tapasztalják meg ezeket az egyenlőtlenségeket, még azokban esetekben is, ahol törvény tiltja a diszkriminációt.

„Ha meg akarjuk érteni, hogy miért tapasztalható faji alapú egyenlőtlenség azokban az esetekben is, ahol az állam nem fogadja el a diszkriminációt, azokat a hétköznapi társadalmi gyakorlatokat kell feltárnunk, amelyek faji szempontból látszólag »semlegesek«, de mégis faji alapú egyenlőtlenségekhez vezetnek.” (Harris)

A többrétű, egymással átfedésben lévő egyenlőtlenségek egymást súlyosbítják a különböző szinteken

Minden egyén több csoporthoz is tartozik, így az egyenlőtlenség és az igazságtalanság többrétű, egymást átfedő dimenziói közül egyszerre több is hatással lehet rájuk. Az egyenlőtlenség legtartósabb formái az identitással, azaz a fajjal, a kasztal és az etnikai hovatartozással függnek össze, amelyek maguk is a „kulturális” egyenlőtlenség aspektusai.

A bánásmód, amelyet e csoportok tapasztalnak, kihat az egyének jóllétére, valamint arra is, hogy milyen mértékben tudják igénybe venni azokat a szolgáltatásokat, amelyek segíthetnek az egyenlőtlenség csökkentésében (például az egészségügyi és oktatási szolgáltatásokat). Ez azt jelenti, hogy a csoportalapú egyenlőtlenségek javíthatják az egyének életkilátásait, és fokozhatják az egyenlőtlenség konkrét szempontjainak kezelését célzó közvetlen vagy közvetett intézkedések hatásosságát.

Az egyenlőtlenség multidimenzionális jellege a társadalmi nemek (gender) szempontjából nézve is vizsgálható. Sok országban tapasztalható, hogy a diszkriminatív társadalmi normák, az erőszak, valamint a véleménynyilvánítás és a részvétel korlátozása miatt a nők társadalmi-gazdasági szempontból hátrányos helyzetben vannak, és nem részesülnek megfelelő elismerésben.

„A régi társadalmi és kulturális szakadékok – például nemi és a kasztbeli különbségek – komoly kihívást jelentenek a jövőre nézve, mivel az új gazdasági hajtóerők rajtuk alapulnak.” (Ghosh)

Az egyenlőtlenség ördögi körei

Az egyenlőtlenség különböző dimenziói között idővel összefüggések alakulnak ki. Az alacsony jövedelemmel rendelkező családokban élő vagy más marginalizált csoportba tartozó gyermekek (különösen a vidéki területeken élők) sok esetben társaikhoz képest kevésbé férnek hozzá a minőségi oktatáshoz. Később a tanulmányi eredményekben megmutatkozó egyenlőtlenség újabb egyenlőtlenségekhez vezet a foglalkoztatás és a jövedelem terén. Ez jól szemlélteti az egyenlőtlenség ördögi körét és újratermelődését. A társadalmi és kulturális egyenlőtlenség és a politikai egyenlőtlenség között hasonló kölcsönhatás figyelhető meg a véleménynyilvánítás, a képviselés és a befolyás terén, ami azt jelenti, hogy az egyenlőtlenség által leginkább sújtott emberek képesek legkevésbé helyzetük megváltoztatására.

II. rész

Az egyenlőtlenségek következményei

Mik a jelenlegi és a jövőbeni egyenlőtlenségek következményei? A többrétű, egymással átfedésben lévő egyenlőtlenségeknek többrétű, egymással átfedésben lévő következményei vannak. Mivel az egyenlőtlenség egyes dimenziói összefüggenek egymással, sok esetben nehéz megkülönböztetni az egyenlőtlenségek okait és következményeit. Bizonyos mintázatok azonban megfigyelhetők.

Az egyenlőtlenségek következményeinek megértése

Az egyenlőtlenség mindenekelőtt a méltányossággal és a társadalmi igazságossággal kapcsolatos alapvető kérdéseket vet föl. Az egyenlőtlenségek egyes embereknél az anyagi erőforrások hiányához vezetnek, de az általános jólétre is gyakorolnak pszichológiai és nem kézzelfogható hatásokat. Egyre több bizonyíték van arra, hogy az egyenlőtlenség mindenkire hat, valamint csökkenti az egyéb globális prioritások elérése érdekében tett erőfeszítések hatékonyságát.

Senkit sem hagyunk magára: fellépés az egyenlőtlenséggel szemben az Agenda 2030-ban

A 2015 szeptemberében meghatározott fenntartható fejlődési célok mérföldkővet jelentenek az egyenlőtlenség elleni globális fellépésben. A kormányok az egész világon elkötelezték magukat amellett, hogy az egyenlőtlenség ellen többrétű, összekapcsolt célok mentén lépnek fel, amelyekhez – ha teljesíteni akarják az általános célt, miszerint „senkit nem hagyunk magára” – kombinált szakpolitikai fellépésre lesz szükség.

Az elosztás szegénységre és növekedésre gyakorolt hatásainak megértése

Heves viták folynak arról, hogy az egyenlőtlenség milyen kapcsolatban áll a növekedéssel. Az újabb kutatások afelé a következtetés felé haladnak, hogy az egyenlőtlenség akadályozhatja a növekedést, és hogy a nagyobb egyenlőséget célzó újraelosztás nem gátolja a gazdasági növekedést. Az egyenlőtlenség magas szintjének hatására a növekedés kisebb mértékben hat a szegénység visszaszorítására: minél nagyobb az egyenlőtlenség mértéke, annál nehezebb enyhíteni a

szegénységet. Ezzel szemben ha a gazdasági növekedéshez az egyenlőtlenség mértékének csökkentése társul, a növekedés erősebben hat a szegénység csökkentésére.

„A nagymértékű és fokozódó egyenlőtlenség következtében a növekedés kevésbé van hatással a szegénységre. Az egyenlőtlenség akadályozhatja a növekedést, és már önmagában etikailag is kifogásolható.” (Kanbur)

S.2 ábra: Az egyenlőtlenséghez kapcsolódó 10. cél és a többi fenntartható fejlődési cél közötti kölcsönhatás

Forrás: Lásd: Gaventa, a fő jelentés 22.1. ábrája.

Az egyenlőtlenség és a konfliktusok közötti összefüggések megértése

Egyre nagyobb az egyetértés abban, hogy bár az egyének közötti egyenlőtlenség láthatólag nincs jelentős hatással a konfliktusok kockázatára, az identitáscsoportok között érzékelt rendszerszintű gazdasági egyenlőtlenségnek már van ilyen hatása.

Az egyenlőtlenség és az egészség közötti összefüggések megértése

A hiányzó oktatás és nélkülözés kumulatív hatásai az egészség terén is szembetűnő egyenlőtlenségekhez vezetnek. Az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés összefügg a nemek, a társadalmi és gazdasági státusz, a képzettségi szint, a foglalkoztatási státusz és a földrajzi elhelyezkedés terén megmutatkozó egyenlőtlenségekkel: a leginkább marginalizálódott személyek férnek hozzá legkevésbé a színvonalas egészségügyi ellátáshoz. Az egészségügyi ellátáshoz való egyenlőtlen hozzáférés társadalmi és politikai elégedetlenséghez vezet.

„Ez szükségessé teszi, hogy... az egészség átfogóbb fogalmával dolgozzunk, amely az egészséget meghatározó társadalmi tényezőket is magába foglalja, és amelynek explicit célja az egészség terén mutatkozó egyenlőtlenségek mértékének csökkentése.” (Bayoumi)

Az egyenlőtlenség és a környezeti fenntarthatóság

Az egyenlőtlenség és fenntarthatóság a jelenkor nagy kihívásai, amelyek összekapcsolódnak, így az egyik nem kezelhető a másik figyelembe vétele nélkül. Ha egymástól elkülönítve próbáljuk őket kezelni, akkor erőfeszítéseink valószínűleg kudarcot vallanak. A legszegényebb és legkiszolgáltatottabb embereket sújtják leginkább az éghajlatváltozás és környezeti zavarok jelenségei; az egyenlőtlenség gyengíti a környezeti kihívások kezelésére tett erőfeszítések hatását. Az egyenlőtlenségek és a diszkrimináció hatására a legszegényebb és leginkább marginalizálódott emberek fenntarthatatlan gyakorlatokra kényszerülnek, miközben a hatalommal rendelkező elit zavartalanul folytathatja fenntarthatatlan gyakorlatait.

„Az egyenlőtlenségek a fenntarthatóságot is aláássák, és a környezeti kihívások kezelése ellenében hatnak.” (Leach)

Kiket érintenek a következmények? Kiket sújtanak leginkább az egymással átfedésben lévő egyenlőtlenségek?

A többbrétű egyenlőtlenségek bizonyos csoportok esetében erősebb hatást gyakorolhatnak és összeadódnak. Az egyenlőtlenség megtapasztalása sok ember esetében hatással van a jólétre, a szociális szolgáltatások elérhetőségére, valamint a törekvésre, hogy fellépjenek az egyenlőtlenség ellen vagy javítsanak helyzetükön. A nemek, a faj és az etnikai hovatartozás sok társadalomban a kirekesztést és a diszkriminációt erősen meghatározó tényezők közé tartoznak. A nemek közötti egyenlőtlenség továbbra is az egyik legnehezebben leküzdhető dimenzió.

Mi várható az egyenlőtlenségek terén?

Ahogy az egyenlőtlenségek következményei több területen mutatkoznak meg egyszerre, úgy adott esetben a nagyobb egyenlőség felé történő elmozdulás hatásai is több téren mutathatók ki. A gazdasági egyenlőtlenségek mértékének csökkentése más területeken – például az egészség, az oktatás, a társadalmi jólét és a fenntarthatóság terén – is pozitív hatásokkal járhat.

„A jövő sokféleképpen alakulhat. Az alapfogatókönyv szerint a világban visszaáll a 19. századi, nagymértékű társadalmi egyenlőtlenségekkel jellemezhető rend. Azok a forgatókönyvek, amelyekre kisebb mértékű egyenlőtlenség jellemző, az egyenlőtlenségek országon belüli csökkentését vagy az országok közötti gyorsabb konvergenciát célzó szakpolitikai beavatkozásokat foglalhatnak magukban.” (Fleurbaey and Klasen)

Az utóbbi években a világ szegényebb régióiban a BRICS-országok (Brazília, Oroszország, India, Kína és Dél-Afrika) voltak a gazdasági növekedés motorjai, és ezzel módosították az egyenlőtlenség különböző országokra jellemző mintázatait. Mivel a BRICS-országok népessége a Föld népességének nagy hányadát teszi ki, globális hatása van annak, hogy ezek az országok az egyenlőtlenségek leküzdésének mely módjait választják, és az egyenlőtlenségekre adott reakcióik sokfélék lehetnek.

A fejlett nyugati országokban látható, hogy a globalizált világban növekvő egyenlőtlenség a középosztályt nyomás alá helyezte. A jövedelmek polarizációja – ami a gyors technológiai változás eredménye – „a középosztály gyengékedéséhez” vezethet, amely gazdasági hanyatlással, a társadalmi kohézió gyengülésével és a szélsőséges politikai mozgalmak térnyerésével járhat.

A jelenlegi technológiai fejlődési hullám jövőbeni hatásaival kapcsolatban nagy a bizonytalanság. Az automatizálás jelentős mértékben csökkenti majd a munkaerő-keresletet, különösen az alacsonyan képzett munkaerő esetében, és ez azt jelenti, hogy a feltörekvő gazdaságokban az iparosítás kevesebb munkahelyet teremt majd. Ugyanakkor az internet és a közösségi média a mobilizációt segíti, amely az egyenlőtlenség ellenében hat.

A szabályok módosítása

A jelentés példákat mutat be a világban alkalmazott, a szabályokat módosító intézkedésekről, amelyek hozzájárulhatnak az egyenlőtlenségek mértékének csökkentéséhez. Ezek között olyanok is vannak, amelyeket a növekvő egyenlőtlenséget csökkenteni vagy stabilizálni szándékozó országok és régiók a közelmúltban foganatosítottak. Az 1960-as évek és az 1990-es évek közepe között eltelt időszakban egyes országok – többek között a Koreai Köztársaság, Tajvan és Kína – gyors gazdasági növekedésen ment keresztül, amelyet az egyenlőtlenség mértékének csökkenése kísért. E folyamatot gyakran nevezik „a kelet-ázsiai csodának”. A 21. század első évtizedében a latin-amerikai országok is kimagasló növekedési arányokat produkáltak, miközben a szegénység és az egyenlőtlenség nagymértékben csökkent. Kína is hasonló szerteágazó szakpolitikát alkalmaz, amelynek eredményeként 2008 óta csökkent a gazdasági egyenlőtlenség mértéke. Ezen országok profitáltak a kedvező körülményekből, többek között a gazdasági növekedésből, a politikai stabilitásból, valamint abból, hogy a növekvő mértékű egyenlőtlenséget a felek közös problémának tekintették. De még fontosabb, hogy intézkedéscsomagjaikkal az egyenlőtlenségek több dimenzióját célozták meg egyidejűleg. Az elfogadott intézkedések általános hatékonysága láthatólag koherenciájuktól és az összehangoltságuktól függ. Ahhoz, hogy adott kontextusban kidolgozott szakpolitikai eszközök hatásosak lehessenek, azokra az országokra jellemző sajátos helyzetekhez kell őket igazítani, amelyekben majd alkalmazásra kerülnek.

III. rész

Átalakítást célzó válaszlépések és utak

Az egyik legfontosabb feladat annak megértése, hogy az egyenlőtlenséggel jellemezhető jövőből hogyan lehet „egyenlőséggel” jellemezhető jövő, és hogy mit tehetnek ennek érdekében a kormányok, a civil társadalom és a polgárok. E jelentés több átalakulást hozó utat mutat fel, amelyek abban segíthetnek, hogy egy igazságosabb világ felé haladjunk.

Makrogazdasági politika, oktatás, foglalkoztatás és méltányos fizetés

Az aktív korú lakosság számára a szegénységből kivezető leghatékonyabb és legfenntarthatóbb út az, ha tisztességes bért adó munkahelyük van, amelyet hatékony munkaerő-piaci intézmények támogatnak. A színvonalas oktatás kulcsfontosságú tényező, amely támogatja az embereket abban, hogy a munkahelyekhez hozzáférjenek, valamint sinergiákat hoz létre a társadalmi és a tudás terén fennálló egyenlőtlenségek enyhítése kapcsán.

A vagyon és az erőforrások újraelosztását célzó szakpolitikák

A jelentésben szereplő példák rávilágítanak az erőforrások újraelosztását lehetővé tevő szakpolitikai mechanizmusok fontosságára. Ilyen mechanizmus például a jövedelemkülönbségek csökkentést célzó progresszív jövedelemadó-politika, valamint az állami források elérhetővé tétele a szociális védelem terén.

„Bár minden kontextus eltérő, és különböző sajátosságok jellemzik, a latin-amerikai országok tapasztalataiból fontos tanulságok vonhatók le. Először is, a fejlődő országokban az adóztatás segítheti az egyenlőtlenségek mértékének csökkentését. Másodsor, jó okunk van feltételezni, hogy az adóztatással az egyenlőtlenség és a hatékonyság céljai összehangolhatók.” (Gómez Sabaini, Martorano és Morán)

Szociális védelem és szolgáltatások

A szociális védelmi szakpolitikák – többek között a pénzbeli transferek, valamint az ingyenes és elérhető egészségügy és oktatás – a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésének közvetlen eszközei, és a gazdasági egyenlőtlenség csökkentését célzó progresszív adóztatással együtt alkalmazhatók.

*„Ahhoz, hogy a szociális védelem a lehető legnagyobb hatással legyen az anyagi és nem anyagi jellegű egyenlőtlenségek mértékének csökkentése terén, egyéb szociális és gazdasági szakpolitikákkal kell kiegészülnie.”
(Roelen, Sabates-Wheeler és Devereux)*

Inkluzív politikai és kormányzási keretrendszerek

A színvonalas politikai és kormányzati intézmények kulcsszerepet játszanak az egyenlőtlenség mértékének csökkentésében. Ha az emberek az intézményeket inkompetensnek vagy korruptnak tartják, kevésbé támogatják az egyenlőtlenségek kezelését célzó szakpolitikákat. Ez a jelenség azoknak a körben is megfigyelhető, akik hasznot húznak e szakpolitikákból.

Az egyenlőtlenségek mértékének csökkentését célzó szabálymódosítások nagyobb eséllyel kivitelezhetők, ha a változásban érdekelt feleket is bevonják a szabályokat megállapító folyamatba. Ilyen lehet többek között a nők, az öslakosok és egyéb marginalizált csoportok formális politikai szintekre történő belépését támogató kvótarendszer bevezetése.

Globális szakpolitikák és szabályozás, kereskedelem és segítségnyújtás

Egy globálisan összefonódott világban a nemzetközi és regionális kormányzás és szociális szakpolitika reformjai képesek kezelni az egyenlőtlenség mozgatórugóit az országokon belül és azok között, egyebek mellett adóügyi együttműködéssel, kedvező kereskedelmi megállapodásokkal, megerősített szociális jogokkal és körültekintően célzott segélycsomagokkal. A pénzügyi rendszer hatáson szabályozása szintén elengedhetetlen ahhoz, hogy a közelmúltban tapasztalt pénzügyi válságok megismétlődésének kockázatát csökkenteni lehessen.

Bár az ilyen típusú nemzetközi kormányzás szembesül bizonyos kihívásokkal, van lehetőség rövid távú pragmatikus változtatásokra, például a nemzetközi adóügyi információkkal kapcsolatos együttműködés terén. A fenntartható fejlődési célokhoz és az éghajlatváltozáshoz kapcsolódó legújabb globális megállapodások lehetővé tehetik a társadalmi, gazdasági és környezeti egyenlőtlenségek kezelését célzó progresszív szakpolitikák bevezetését.

Mobilizáció a változás érdekében: a társadalmi és politikai fellépés fontossága

Az egyenlőtlenségre nemcsak a szakpolitika és a szabályozás módosításával lehet reagálni. A többbetrű egyenlőtlenségek ördögi köre passzivitáshoz vezető tehetetlenségérzetet okozhat, ugyanakkor saját válaszlépéshez is vezethet. A hatalommal bíró elit és intézmények elszámoltathatóságát és átláthatóságát, új szakpolitikák és jogok iránti igényeket, valamint az új alternatívákkal kapcsolatos jövőképek és kezdeményezések erősítését sürgethetik. Az ilyen jellegű, alulról szerveződő erőfeszítések kezdetben talán gyengék, de idővel megsokszorozódhatnak, szélesebb körben elterjedhetnek és intenzívebbé válhatnak, és nagyszabású hatást gyakorolhatnak, különösen abban az esetben, ha a szabályok módosításával, valamint az államok és a piaci szereplők részvételével történő fellépésekkel párosulnak. Talán még ennél is fontosabb, hogy ezek hozzájáruljanak az alapok, amelyből az egyenlőségért és társadalmi igazságosságért vívott jövőbeni harc kiindul.

Szövetségek és módosuló normák

Ahhoz, hogy az alulról szerveződő politikai fellépés hatékonyan párosuljon a fentről érkező politikai támogatással, a magán-, az állami és a civil társadalmi szereplők és érdekek közötti szövetségeknek és tárgyalásoknak kulcsszerepet kell játszaniuk a változáshoz vezető utak alakításában.

„A társadalmi mobilizáció – amennyiben a politikai erők sajátos szövetségeivel párosul – inkluzívabb politikai megállapodások, jogelvek és jogok formájában nyilvánulhat meg.” (Vergara-Camus)

A kutatások azt mutatják, hogy a változások támogatása nem csupán a gazdasági önérdek függvénye, hanem a jellemző társadalmi attitűdökön, valamint erkölcsi és etikai értékeken is múlik. Az egyenlőséghez vezető utak kiépítéséhez adott esetben szükség lehet a társadalmi és kulturális értékek változására, amely összetett, kontextus függő folyamatok révén megy végbe, és a rögzült szokások és felfogások megkérdőjelezését is magában foglalja.

„A változást célzó politikákban kulcsfontosságú tényezők az egyenlőtlenséggel kapcsolatos társadalmi attitűdök. Ha a politikusok, az aktivisták és a közvélemény nem tekinti problémának magát az egyenlőtlenséget, és nem tartja értékesnek az egyenlőséget, akkor a korrekciót célzó intézkedésekre nem lesz motiváció, és támogatást sem kapnak majd ezek az intézkedések.” (Fukuda-Parr)

Az e jelentésben tárgyalt, egymással átfedésben lévő egyenlőtlenségek többdimenziós válaszlépéseket tesznek szükségessé, amelyek ötvözik azokat a specifikus és a több területet érintő szakpolitikákat és fellépéseket, amelyekben tagállamok, a piacok és a polgárok is szerepet vállalnak, és amelyekben a fentről lefelé irányuló vezetésnek és a lentől felfelé szerveződő cselekvésnek egyaránt helye van. A változáshoz vezető utak megjelenési formái attól függnek, hogy ezen erők hogyan alkotnak egymással összetett szövetségeket, kombinációkat és sorozatokat.

IV. rész

Az átalakulást hozó tudás egy igazságos világ érdekében

A társadalomtudományok régóta vezető szerepet játszanak az egyenlőtlenségek elemzésében. Ugyanakkor az egyenlőtlenségekkel és kezelésük módjával kapcsolatban továbbra is hiányosak az ismereteink. Az egyenlőtlenségek csökkentése olyan sürgős, hogy a témában új típusú kutatásokat és tudást tesz szükségessé. Ezen kívül a társadalomtudománynak központi szerepet kell kapnia a nagyobb egyenlőséghez vezető, átalakulást hozó megoldások megfogalmazása és megvalósítása terén.

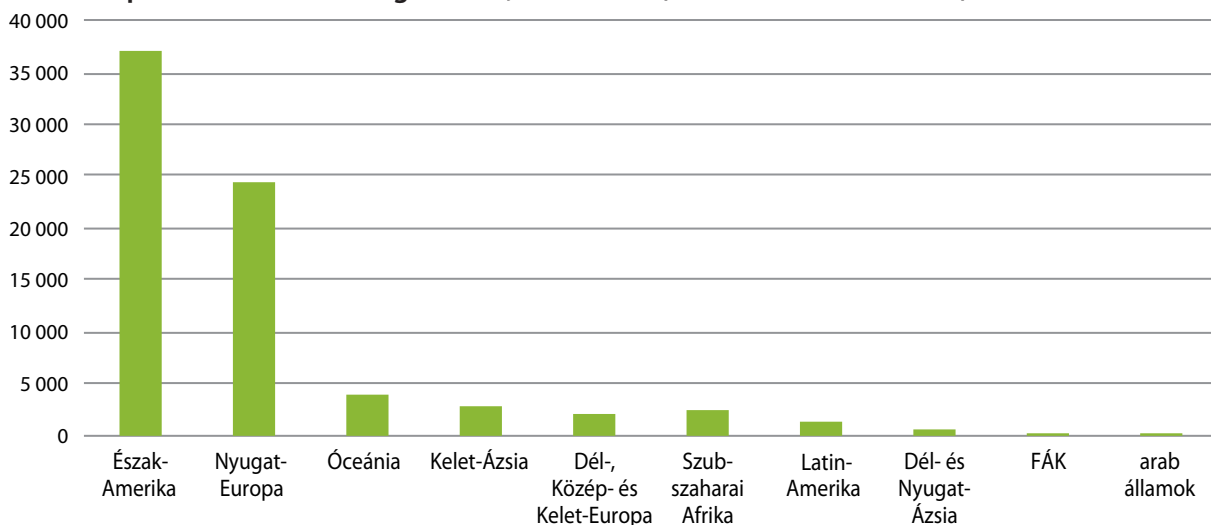
Az egyenlőtlenség sokféle, egymással összefüggő fajtája multidimenzionális ismereteket kíván

Az egyenlőtlenség terén sokféle tudományág ötvöztetésével érhető el előrelépés, akkor, ha a társadalomtudományok, a művészet és a bölcsészettudomány különböző területein alakítunk ki menetrendeket és keretrendszereket. Ehhez az egyenlőtlenségek különböző dimenzióinak számszerűsítésén túl kell lépni, és a kvalitatív és részvételen alapuló módszereket alkalmazva, valamint a kvantitatív és

kvalitatív kutatások innovatív ötvöztetésével kell megérteni, hogy az egyenlőtlenségek miért és hogyan maradnak fenn.

Ahhoz, hogy megérthessük, hogy a társadalomtudományi kutatások hogyan segíthetik az egyenlőtlenségek elleni fellépést, tudomásul kell vennünk a tudás létrehozása terén fennálló egyenlőtlenségeket. Ezen egyenlőtlenségek kihatnak arra, hogy ki, hol és milyen típusú tudást teremt, és kiknek a tudása számít. Ezen egyenlőtlenségek közé tartozik a tudáshoz való hozzáférés terén fennálló egyenlőtlenség, valamint egyes tudományágak és módszerek előtérbe kerülése is.

S.3. ábra: Az egyenlőtlenséggel és társadalmi igazságossággal foglalkozó társadalomtudományi publikációk száma régióként, 1992–2013 (törtszámos számítással)

Forrás: Science-Metrix, WoS alapján (Thomson Reuters). Lásd: a fő jelentés B4. melléklete. .

Az elmúlt 20 évben hatalmas mértékben nőtt a társadalomtudományi szaklapokban megjelent, az egyenlőtlenséggel foglalkozó, különböző tudományágakba tartozó publikációk száma. Az egyenlőtlenséggel kapcsolatos egészségügyi – főleg közegészségüggyel és egészségpolitikával foglalkozó – cikkek száma 2000 óta különösen gyorsan nőtt.

De az egyenlőtlenséggel foglalkozó társadalomtudományi kutatások eloszlásában mutatkozó jelentős földrajzi különbségek még mindig problémát jelentenek. Az elmúlt 20 évben az egyenlőtlenséggel foglalkozó cikkek több mint 80%-a észak-amerikai és nyugat-európai kutatóktól származik. Az egyenlőtlenség összetett jelenség, így a megértéséhez globális megközelítésre van szükség, és a tudás előállítása terén látható alapvető egyenlőtlenséget kezelni kell.

Egy új menetrend felé

Az e jelentéshez beküldött anyagok, és maga a szerkesztési folyamat is több, az egyenlőtlenség vizsgálatát érintő olyan hiányosságra világított rá, amelyet kezelni kell.

1. prioritás – Az egyenlőtlenséggel, valamint a társadalmi befogadással és kirekesztéssel kapcsolatos tudás bővítésének támogatása azokon a helyeken, amelyekre a jelenségek a legerősebb hatással vannak.

2. prioritás – Az egyenlőtlenség dimenzióinak hosszú távú, az egész világra kiterjedő értékelésére, mérésére és összehasonlítására való képességünk fejlesztése.

3. prioritás – Az egyenlőtlenséggel kapcsolatos szerteágazó tapasztalatok mélyebb megértése.

4. prioritás – A többértű egyenlőtlenségek keletkezésének, fennmaradásának és újratermelődésének mélyebb megértése.

5. prioritás – Az egyenlőtlenség lokális és globális formái összekapcsolódásának és kölcsönhatásainak mélyebb megértése.

6. prioritás – A nagyobb egyenlőség előmozdításának módját vizsgáló kutatások támogatása.

7. prioritás – Az egyenlőtlenséggel és az egyenlőséggel kapcsolatos, több területet érintő szintézisek és elmélet támogatása.

Az egyenlőtlenség csökkentéséhez, átalakuláshoz vezető utak megtalálásához olyan, valóban globális kutatási menetrendet kell kialakítani, amely a mainál sokkal interdiszciplinárisabb, módszertanilag sokszínűbb, több szintet felölelő és globálisan inkluzívabb, és amely az egyenlőbb és igazságosabb jövőt szolgálja. Nemcsak az egyenlőtlenség ellen való küzdelmet szolgáló, átalakulást hozó megoldásokra van szükség, hanem az azokhoz elvezető, átalakulást hozó társadalomtudományokra is. Vajon a társadalomtudomány meg tud felelni ennek a kihívásnak? Az e jelentésben dokumentált egyenlőtlenségek ugyanis éppen ezt követelik meg.

Az előkészítés, az alkalmazott megközelítés és a jelentés szerkezete

A 2016-os Társadalomtudományi Világjelentés a Társadalomtudomány Nemzetközi Tanács (International Social Science Council, ISSC) és a Fejlesztés-tanulmányok Intézete (Institute of Development Studies, IDS) jóvoltából készült el, egy, a világ minden tájáról, különböző tudományterületekről érkezett elismert egyenlőtlenség-kutatókból álló tudományos tanácsadó bizottság (Scientific Advisory Committee, SAC) felügyelete alatt. A SAC tagjainak nagy részét nemzetközi szaktudományi társaságok jelölték. A SAC hagyta jóvá a jelentés főbb megállapításait és következtetéseit, valamint a javasolt kutatási menetrendet is.

Az ISSC a 2013 szeptemberében tartott 29. közgyűlésén döntött arról, hogy a 2016. évi Társadalomtudományi Világjelentésnek az egyenlőtlenséggel kapcsolatos kérdésekre kell összpontosítania. Ezután az ISSC titkársága tagjaival és partnereivel együttműködésben nemzetközi konzultációs és felülvizsgálati folyamatot indított az elemzendő témák kiválasztására. Az UNESCO-val együtt 2014 áprilisában szervezett, „a globális igazságossággal, a szegénységgel, az egyenlőtlenséggel és a 2015 utáni fenntartható fejlődési Agenda-val” kapcsolatos nemzetközi szakértői találkozó kiindulási pontot és ajánlásokat nyújtott azzal kapcsolatban, hogy a Társadalomtudományi

Világjelentés milyen konkrét hozzájárulást nyújthat az egyenlőtlenség, a szegénység csökkentése és az igazságosság terén.

2015 májusában az ISSC és az IDS kutatási együttműködésre vonatkozó támogatási megállapodást írt alá, amelynek keretében az IDS kutatókból és kutatásvezetőkből álló csapata csatlakozott a jelentés igazgatóinak csoportjához. A jelentés első vázlata közös munkában készült el.

A jelentés szerzőinek kiválasztásakor a szerkesztőcsapat igyekezett sokféle társadalomtudóst megkeresni a világ minden tájáról, különböző tudományterületekről, a tudományos életen belülről és azon kívülről, olyan véleményeknek is teret adva, amelyeket ritkábban hallani az egyenlőtlenséggel kapcsolatos tudományos vitában. A 2015-ös World Social Science Forum témája a következő volt: „a globális kapcsolatok átalakítása egy igazságos világért”. A dél-afrikai Bölcsész-tudományi Kutatási Tanács (Human Sciences Research Council, HSRC) és az Afrikai Társadalomtudományi Kutatást Fejlesztő Tanács (Council for the Development of Social Science Research in Africa, CODESRIA) közös rendezésében megvalósult esemény több előadóját is megkértük, hogy járuljon hozzá a jelentéshez.

A jelentés tartalma

Előszó

Bevezetés

Köszönetnyilvánítás

Az ábrák és táblázatok listája

Bevezetés és főbb üzenetek

1. A társadalomtudomány fellép az egyenlőtlenségekkel szemben. Általános bevezetés, *Françoise Caillods and Mathieu Denis*
2. Fellépés az egyenlőtlenségekkel szemben. Az igazságos világhoz vezető utak. Főbb üzenetek és hozzájárulások, *Melissa Leach, John Gaventa, Patricia Justino, Françoise Caillods and Mathieu Denis*

I. RÉSZ • JELENLEGI TRENDEK

AZ EGYENLŐTLENSÉGEK TERÉN

3. Az egyenlőtlenségek mozgatórugói és dinamikája a világban (az I. rész bevezetője), *Patricia Justino and Bruno Martorano*

1. fejezet • Egyenlőtlenségek. Egymással átfedésben lévő dimenziók

4. Globális versus nemzeti egyenlőtlenség, *François Bourguignon*
5. A globális egyenlőtlenség és a középosztályok, *Branko Milanovic*
6. A bér- és a jövedelmi egyenlőtlenség, *Patrick Belser*
7. Horizontális egyenlőtlenségek, *Frances Stewart*
8. Senkit sem hagyunk magára. Az egymással átfedésben lévő egyenlőtlenségek kihívása, *Naila Kabeer*
9. Egyenlőtlenség és természeti erőforrások Afrikában, *James C. Murombedzi*
10. Egyenlőtlenség az oktatásban. Kihívások a mérés terén, *Manos Antoninis, Marcos Delprato and Aaron Benavot*
11. KÉPESLAP • A digitális egyenlőtlenség számos formája, *Ben Ramalingam és Kevin Hernandez*
12. A gazdasági és politikai egyenlőtlenség megértése: Dél-Afrika esete, *John Gaventa és Carin Runciman*
13. Az igazságosság és az igazságtalanság alapjai, *Ruth Fincher*
14. A növekvő mértékű egyenlőtlenség és nemek közötti egyenlőtlenség. Az igazságtalanság egymással átfedésben lévő területei, *Shahra Razavi*

2. fejezet • Egyenlőtlenségek a világ különböző részein

15. A jövedelmi egyenlőtlenség legutóbbi változásai Kínában, *Li Shi*
16. Egyenlőtlenség Indiában. Hajtóerők és következmények, *Jayati Ghosh*
17. A társadalmi igazságosság és az egyenlőség/egyenlőtlenség kérdései a modern Oroszországban, *Natalia Grigorieva*
18. Egyenlőtlenség a Szubszaharai Afrikában. Dimenziók és hajtóerők, *Jimi O. Adesina*
19. Egyenlőtlenségek az arab régióban, *Adam Hanieh*
20. A faji egyenlőtlenség láthatatlan keze az USA-ban, *Fredrick C. Harris*
21. Jövedelmi egyenlőtlenség Brazíliában. A kombinált adóügyi és felmérési adatokból származó újabb bizonyítékok, *Marcelo Medeiros*

II. RÉSZ • AZ EGYENLŐTLENSÉGEK KÖVETKEZMÉNYEI

22. Az egyenlőtlenségek következményei és jövője (a II. rész bevezetője), *John Gaventa*
23. KÉPESLAP • Egyenlőtlenség. Történelmi kérdés az Egyesült Nemzetek Szervezetének rendszerében, *Richard Jolly*

3. fejezet • A többrétű egyenlőtlenségek következményei és kölcsönhatásai

24. Gazdasági növekedés és a szegénység enyhítése. Az egyenlőtlenséggel kapcsolatos összefüggések, *Ravi Kanbur*
25. Egyenlőtlenség és politikai konfliktusok, *Gudrun Østby*
26. KÉPESLAP • Észlelt egyenlőtlenségek a libanoni állampolgárok és a szír menekültek körében, *Charles Harb*
27. Egyenlőtlenség és fenntarthatóság, *Melissa Leach*
28. KÉPESLAP • Az egymással átfedésben lévő egyenlőtlenségek elleni küzdelem a vízhez való hozzáférés terén, *Tahseen Jafry, Blessings Chinsinga, Lilian Zimba és Ted Scanlon*
29. Szegénység és környezeti egyenlőtlenségek Indiában, *Sunita Narain*
30. Egészség és társadalmi igazságosság Egyiptomban. Lépések az egészség területén kívánatos egyenlőség felé, *Soha Bayoumi*
31. KÉPESLAP • Az ebolaválság. Egyenlőtlenség és bizalmatlanság, *Annie Wilkinson és Abu A. Brima*
32. Az egyenlőtlenségnek és társadalmi következményeinek való kitettség térbeli mintázatai Dél-Afrikában. Folyamatban lévő munka, *David McLennan*
33. KÉPESLAP • Az élelmiszerrel kapcsolatos jogok és jogtalanságok, *Naomi Hossain*
34. A törekvések szerepe a perui őslakos gyermekek kirekesztésében, *Laure Pasquier-Doumer*
35. KÉPESLAP • Társadalmi egyenlőtlenség és az európai fiatalok. A törekvésre való képesség, *Evelyne Baillergeau and Jan Willem Duyvendak*
36. KÉPESLAP • Az egyenlőtlenség következményei a fogyatékkal élő személyekre nézve – az ADD International tapasztalatai, *Emma Cain*

4. fejezet • Az egyenlőtlenség jövője

37. Egyenlőtlenség, gazdasági demokrácia és fenntarthatóság, *Madeleine Power, Richard Wilkinson és Kate Pickett*
38. A nyugati középosztályok gyengélkedése, *Louis Chauvel és Anne Hartung*
39. A BRICS-országok és a globális egyenlőtlenség, *Jing Gu, Alex Shankland, Anuradha Chenoy és Gerry Bloom*
40. Egyenlőtlenség és társadalmi fejlődés a jövőben, *Marc Fleurbaey és Stephan Klasen*
41. Egyenlőtlenség egyre automatizáltabb világban, *Lizzie Sayer*
42. KÉPESLAP • Digitális kapcsolatok az egyenlőtlenség fényében, *Charles Onyango-Obbo*

III. rész • ÁTALAKULÁST HOZÓ VÁLASZLÉPÉSEK ÉS UTAK

43. Az egyenlőség felé. Átalakulást hozó utak (a III. rész bevezetője), *Melissa Leach*

5. fejezet • A szabályok módosítása

44. Munkaerő-piaci intézmények és az egyenlőtlenség, *Janine Berg*
45. Egyenlőtlenség és globális szociálpolitika. Szakpolitikák, szereplők és stratégiák, *Bob Deacon*
46. A jövedelmi egyenlőtlenség csökkenése és a közelmúltban bekövetkező kismértékű növekedése Latin-Amerikában, 2002–13, *Giovanni Andrea Cornia*
47. Az adórendszer és az egyenlőtlenség. Tanulságok Latin-Amerikából, *Juan Carlos Gómez Sabaini, Bruno Martorano and Dalmiro Morán*
48. Az egyenlőtlenség kezelését célzó globális eszközök. Az afrikai tapasztalatok, *Adebayo O. Olukoshi*
49. *KÉPESLAP* • A pénzügyi liberalizáció és a globális egyenlőtlenség, *Stephany Griffith-Jones és E.A. Brett*
50. *KÉPESLAP* • A nemzetközi adórendszer módosításai használhatók az egyenlőtlenség kezelésének stratégiájaként? *Mick Moore*
51. Az ülőhely az asztalnál nem elég. A gender és a politikai befogadás, *Sohela Nazneen*
52. *KÉPESLAP* • A földek újraelosztása. Lehetőségek és csapdák, *Michael Lipton*
53. A törvényes jogok mint az egyenlőtlenség elleni fellépés eszközei, *Celestine Nyamu Musembi*
54. *KÉPESLAP* • Az egyenlőtlenség visszaszorítása átalakulást hozó intézményi szakpolitikákkal. A nigériai munkaügyi bíróság esete, *Caroline Joelle Nwabueze*
55. Szociális védelem, egyenlőtlenség és társadalmi igazságtalanság, *Keetie Roelen, Rachel Sabates-Wheeler és Stephen Devereux*
56. *KÉPESLAP* • Feltételek nélküli alapjövedelem, *Erik Olin Wright*
57. *POSTCARD* • Az egyetemes egészségügyi lefedettség mint a társadalmi egyenlőséget hatásosan elősegítő tényező, *Rüdiger Krech*
58. Critical elements for ensuring the success of more inclusive social policies, *Michael Woolcock*
59. A befogadóbb szociálpolitikák sikerének kulcsfontosságú elemei, *Bo Rothstein*

6. fejezet • Mobilizáció a változás érdekében

60. Miért fontosak a társadalmi mozgalmak az egyenlőtlenségek kezelése és a társadalmi igazságosság terén, *Leandro Vergara-Camus*
61. *KÉPESLAP* • Egyenlőtlenségek és tiltakozások, *Isabel Ortiz és Sara Burke*

62. *KÉPESLAP* • Afrikai felkelések. Még nem látszik a végük, *Adam Branch és Zachariah Mampilly*
63. *KÉPESLAP* • Az egyenlőtlenség reprezentációja a filmművészetben, az irodalomban és a művészetekben, *Mike van Graan*
64. A társadalmi és politikai egyenlőtlenség elleni fellépés alulról szerveződő módjai, *Alison Mathie with E. Alma, A. Ansorena, J. Basnet, Y. Ghore, S. Jarrin, J. Landry, N. Lee, B. von Lieres, V. Miller, M. de Montis, S. Nakazwe, S. Pal, B. Peters, R. Riyawala, V. Schreiber, M. A. Shariff, A. Tefera és N. Zulminarni*
65. *KÉPESLAP* • Az egyenlőség mint becsben tartott társadalmi norma, és az egyenlőtlenség mint igazságtalanság, *Sakiko Fukuda-Parr*
66. Az egyenlőtlenséggel kapcsolatos szakpolitikák történelmi megközelítése, *Duncan Green*
67. *KÉPESLAP* • A szélsőséges egyenlőtlenség növekedése mindannyiunk problémája, *Winnie Byanyima*

IV. RÉSZ • ÁTALAKULÁST HOZÓ TUDÁS EGY IGAZSÁGOS VILÁG ÉRDEKÉBEN

68. Globális kutatási menetrend az egyenlőtlenség kapcsán a következő tíz évre, a 2016. évi *Társadalomtudományi Világjelentés szerkesztői*
69. Törésvonalak a tudásban. A társadalomtudomány eredményei az egyenlőtlenségek és a társadalmi igazságosság terén, *Françoise Caillods*
70. A nagy adathalmazok (big data) használata az egyenlőtlenség elemzésében, *Mike Savage*
71. Adó- és jogi paradicsomok. Prioritás az egyenlőtlenség kutatásában, *Alain Deneault*
72. *KÉPESLAP* • A gyermekek egyenlőségének növelése a nagyvárosokban. Gyakorlati beavatkozás a szakpolitika, a kutatás és az érdekképviselő eszközökkel, *Alberto Minujin*
73. *KÉPESLAP* • A helyi ismeretanyag mint közjó, *Kemly Camacho Jiménez*
74. *KÉPESLAP* • Javaslat az egymással átfedésben lévő egyenlőtlenségek nyomon követésével kapcsolatban a 2015. évet követő menetrendben, *Deborah S. Rogers*

MELLÉKLETEK

- A. melléklet • A társadalomtudományi kutatások eredményeivel kapcsolatos alapvető statisztikák
- B. melléklet • Az egyenlőtlenségekkel és a társadalmi igazságossággal foglalkozó társadalom- és bölcsészettudományi kutatások bibliometriai elemzése
- C. melléklet • Rövidítések
- D. melléklet • Glosszárrium

Fellépés az egyenlőtlenségekkel szemben. Az igazságos világhoz vezető utak

2016

Társadalom- tudományi Világ- jelentés

Az egyenlőtlenség kérdése még sosem szerepelt olyan előkelő helyen a szakpolitikai döntéshozók napirendjén, mint napjainkban, és a társadalomtudományi kutatások még soha nem vizsgálták e jelenséget ennyire intenzíven. Az egyenlőtlenségről és a társadalmi igazságosságról még sosem jelent meg ennyi szakkikk.

E dokumentum a **2016. évi Társadalomtudományi Világjelentés** összefoglalója, amely a világ különböző régióiban, valamint különböző tudományterületeken dolgozó több mint 100 társadalomtudós és más befolyásos gondolkodó ismereteire támaszkodva hangsúlyozza, hogy az egyenlőtlenségre minden szinten (a legalsó szintektől kezdve a globális kormányzás szintjéig bezárólag) átalakító hatású válaszlépéseket kell tenni. Az alábbi következtetésekre jut:

- az egyenlőtlenség – ha nem kezelik megfelelően – veszélyeztetheti a gazdaságok, társadalmak és közösségek fenntarthatóságát;
- az egyenlőtlenségeket nem csupán a bevétel és a vagyon szempontjából kell megérteni és kezelni; létezik gazdasági, politikai, társadalmi, kulturális, környezeti, térbeli és a tudásban fennálló egyenlőtlenség is;
- az igazságosabb társadalmak kialakításához jobban meg kell értenünk az egyenlőtlenségek közötti összefüggéseket és átfedéseket;
- a nagyobb egyenlőséghez vezető utakról való tájékoztatáshoz egy interdiszciplináris, több szinten működő, globálisan inkluzív kutatási menetrend felé történő lépésváltásra van szükség.

Röviden: túlságosan sok országról mondható el, hogy túlságosan keveset fektet be annak kutatásába, hogy az egyenlőtlenség milyen hosszú távú hatásokat gyakorol a gazdaságukra, társadalmunkra és közösségükre. Ha ezt nem tesszük meg mihamarabb, az egyenlőtlenségek következtében pusztán üres szólam marad a fenntartható fejlődési célok több területet érintő, 2030-ig elérendő célja, miszerint „senkit nem hagyunk magára”.

A 2016. évi *Társadalomtudományi Világjelentést* a Társadalomtudomány Nemzetközi Tanácsa (International Social Science Council, ISSC) és a Fejlesztési Tanulmányok Intézete (Institute of Development Studies, IDS) készítette, és az UNESCO-val közösen jelentette meg.

A Jelentés nyílt hozzáférésű (Open Access) publikáció, amely a www.worldsocialscience.org/en.unesco.org/wssr2016 weboldalon érhető el

#ChallengingInequalities

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Social and Human
Sciences Sector

Institute of
Development Studies

international social science council